

Vladimir Čolović*
Magdalena Makiela**

ISPLATNI REDOVI U STEČAJNOM POSTUPKU PROTIV OSIGURAVAJUĆIH DRUŠTAVA

Apstrakt

Regulisanje isplatnih redova u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava zahteva primenu opštih pravila delatnosti osiguranja koja se odnose, pre svega, na razlikovanje osiguranja života u odnosu na ostale vrste osiguranja, odnosno, na činjenicu zaštite osiguranog lica kod osiguranja života, imajući u vidu pravnu prirodu i svrhu ove vrste osiguranja. U velikoj većini zakonodavstava se primenjuju navedena opšta pravila koja razlikuju osiguranje života od ostalih osiguranja, ali se postavlja pitanje, da li je trebalo i kod drugih osiguranja napraviti razliku u prvenstvu isplate potraživanja, uzimajući u obzir ne samo zaštitu osiguranika, već i zaštitu tržišta osiguranja. U radu se posvećuje pažnja zakonodavstvu Republike Srbije u ovoj oblasti, kao i zakonima pojedinih zemalja u regionu. Isto tako, autor poklanja pažnju i analizi odredaba Direktive „Solventnost II“ koje regulišu ovu materiju. Najzad, autor definiše i predloge za buduće regulisanje statusa potraživanja poverilaca u navedenom postupku.

***Ključne reči:** stečaj, osiguravajuća društva, isplatni redovi, osiguranje života, matematička rezerva života.*

1. Uvod

Status potraživanja poverilaca u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava je u Republici Srbiji regulisan Zakonom o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje (dalje: ZSLBO)¹ u odredbi koja se odnosi na isplatne redove u navedenom postupku. Na prvi pogled, može se zaključiti da su u ZSLBO poštovana opšta pravila koja se odnose na prednost potraživanja po

* Doktor pravnih nauka, redovni profesor, naučni savetnik, Institut za uporedno pravo Beograd; e-mail: v.colovic@iup.rs

** Doktor pravnih nauka, advokat, Krakov, Poljska; e-mail: m.makiela@adwokat-makiela.pl

¹ Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje Republike Srbije – ZSLBO, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 14/2015 i 44/2018 – dr. zakon.

ugovorima o osiguranju i reosiguranju života u odnosu na ostale vrste osiguranja. Međutim, u odnosu na pojedine karakteristike različitih vrsta osiguranja i njihov značaj kad govorimo o zaštiti vrednosti od rizika koji moraju da budu „pokriveni“ osiguranjem, moramo da kažemo da postoji potreba za drugačijim regulisanjem ove materije, odnosno, za drugačijim određivanjem redosleda isplata potraživanja po odnosnim vrstama osiguranja. Sa druge strane, ako pogledamo rešenja u pravu EU, kao i u pojedinim zakonima zemalja u regionu, moramo da istaknemo da status potraživanja poverilaca koja proističu iz pojedinih vrsta osiguranja, takođe, nisu uređena adekvatno, odnosno, nisu uopšte uređena. Ovde ne mislimo samo na odnos potraživanja koja proističu iz pojedinih vrsta osiguranja imovine, već i na ona iz osiguranja lica, obzirom da je osiguranje života samo jedan od oblika osiguranja lica.

S obzirom da smo pomenuli pravo EU, materija stečaja (likvidacije)² osiguravajućih društava se reguliše Direktivom 2009/138/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 25. 11. 2009. o osnivanju i obavljanju delatnosti osiguranja i reosiguranja (dalje: „Solventnost II“).³ „Solventnost II“ reguliše pitanje isplatnih redova na način da daje prednost u isplati naknadama iz osiguranja, pod kojima se podrazumevaju ne samo iznosi po polisama, odnosno, naknade štete, već i ostala potraživanja po ugovorima o osiguranju. Iako ne možemo očekivati od ovakvog akta EU da detaljno reguliše ovo pitanje, obzirom da je sadržina regulisanja, između ostalog, i isplatnih redova, prebačena na države članice, smatramo da je „Solventnost II“ trebalo da definiše bar određeni okvir razlikovanja pojedinih vrsta osiguranja, kad je u pitanju status potraživanja. Inače, „Solventnost II“ definiše i reorganizaciju osiguravača koje su alternativa stečajnom postupku i koje sadrže mere koje bi trebalo da prethode stečaju osiguravača.⁴ Reorganizaciji osiguravača nećemo posvećivati pažnju.

2. Opšta pravila kod regulisanja isplatnih redova

Kod regulisanja isplatnih redova u stečajnom postupku se mora početi od vrste potraživanja. To znači da će prednost u isplati imati ona potraživanja koja su vezana za troškove postupka, prava zaposlenih na primanja i uplatu penzijskog i socijalnog osiguranja, poreske obaveze i sl. No, da bi razumeli status

² Likvidacija je termin koji se koristi u Direktivi „Solventnost II“.

³ Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) - *Official Journal* L 335/1, 17. 12. 2009, 1-155.

⁴ M. Siri, *Recovery and Resolution of Insurance Companies and Director's Duties, The Governance of Insurance Undertakings*, pp 141–170, First Online: 15 March 2022, tekst dostupan na: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-85817-9_7, datum pristupa 10. 07. 2022.

ostalih potraživanja, moramo da definišemo dva načela, koja se primenjuju kod definisanja isplatnih redova. Prvo načelo je načelo isključivosti između isplatnih redova, koje se odnosi na činjenicu da će se poverioci nižeg isplatnog reda namiriti tek po namirenju poverilaca iz višeg isplatnog reda. Drugo je načelo srazmernosti unutar jednog isplatnog reda, koje se primenjuje u situaciji kad nema dovoljno sredstava za namirenje poverilaca iz jednog isplatnog reda u celosti, kada će se njihova potraživanja namiriti srazmerno njihovoj visini. O ravnopravnosti poverilaca možemo govoriti samo u okviru istog isplatnog reda.⁵ Nikako ne možemo govoriti o ravnopravnosti svih poverilaca. Znači, važnost potraživanja i međusobni odnos tih potraživanja je neophodno definisati, kako bi mogli da definišemo i isplatne redove.

Uopšte, na stečaj osiguravajućih društava (kao i kad je u pitanju stečaj ostalih subjekata na koja se primenjuju posebna pravila, kada i govorimo o posebnim stečajevima) se, shodno, primenjuju opšta pravila u stečaju, odnosno, kad je u pitanju Republika Srbija, Zakon o stečaju (dalje: ZS).⁶ Da bi mogli da analiziramo isplatne redove u stečajnom postupku koji se pokreću protiv osiguravajućih društava, osvrnućemo se na neka od pravila koja su važna u opštem stečajnom postupku. Naime, u svakom stečaju moramo razlikovati: - stečajne poverioce; - poverioce, čija se potraživanja kompenzuju u stečaju; - izlučne i razlučne poverioce; i - poverioce stečajne mase.⁷ Definišaćemo samo stečajne poverioce i poverioce stečajne mase, s obzirom da su oni bitni i kod stečaja osiguravajućih društava, kad govorimo i isplatnim redovima. Na druge dve grupe poverilaca se primenjuju posebna pravila.

Stečajni poverioci su lični poverioci stečajnog dužnika, čija potraživanja proizlaze iz njihovih pravnih odnosa. Ta potraživanja, koja su nastala pre otvaranja stečajnog postupka, namiruju se u stečajnom postupku nakon namirenja troškova stečajnog postupka.⁸ Poverioci stečajne mase su poverioci stečajnog dužnika, čija potraživanja spadaju u troškove i dugove stečajne mase. Ono što je kod ovih poverilaca specifično, jeste da njihova prava nastaju posle otvaranja stečajnog postupka, i to u vezi sa prikupljanjem, očuvanjem i unovčenjem stečajne mase.⁹ ZSLBO, kao što ćemo videti, ne čini razliku između isplatnih redova, ali se oni, po opštim pravilima dele, na isplatne redove opšteg, višeg i nižeg reda. U opšti isplatni red spadaju potraživanja, koja se odnose na neki

⁵ V. Radović, „Stečajni isplatni redovi“, Zbornik „Aktuelna pitanja savremenog zakonodavstva“, Budva 2005, 178.

⁶ Zakon o stečaju Republike Srbije - ZS, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 99/2011 - dr.zakon, 71/2012 - odluka US, 83/2014, 113/2017, 44/2018 i 95/2018.

⁷ V. Čolović, *Stečajno pravo*, Univerzitet „Apeiron“, Banja Luka 2010, 48.

⁸ M. Jovanović Zattila, V. Čolović, *Stečajno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš 2013, 41.

⁹ V. Čolović (2010a), 54 - 55.

opravdan imovinski zahtev prema dužniku, ako ne pripadaju nekom višem ili nižem isplatnom redu. U potraživanja višeg isplatnog reda spadaju potraživanja, koja nije mogao da namiri ni privremeni stečajni upravnik u toku prethodnog postupka, ni stečajni upravnik, ako se radi o nenamirenim potraživanjima iz prethodnog postupka. U viši isplatni red spadaju i potraživanja zaposlenih kod dužnika. Ostala potraživanja spadaju u niži isplatni red.¹⁰ Ako bismo navedena pravila morali da primenimo i kod stečaja osiguravajućih društava, ne bismo mogli da svrstamo potraživanja po ugovorima o osiguranju ni u jedan isplatni red. Zakonodavstvo Republike Hrvatske, kome ćemo, kasnije, posvetiti pažnju, ova potraživanja svrstava u viši isplatni red, što, takođe, zaslužuje kritike. Znači, primena ovih pravila ne bi mogla da dođe u obzir kod definisanja isplatnih redova u stečaju osiguravajućih društava. No, možemo postaviti pitanje, ako pogledamo definiciju koja potraživanja spadaju u viši isplatni red, da li bi neka od ovih pravila mogla da se primenjuju kod određivanja sttua potraživanja iz ugovora o osiguranju života, pre svega, zbog statusa matematičke rezerve života i pravne prirode osiguranja života. Tada bi ta potraživanja bila odvojena od potraživanja iz drugih vrsta osiguranja. Osim toga, postavlja se pitanje da li bi istim isplatnim redom bila regulisana i potraživanja akcionara društva, odnosno, članova društva za uzajamno osiguranje. U svakom slučaju, kada govorimo o isplatnim redovima u stečaju osiguravajućih društava, interesuju nas, pre svega, stečajni poverioci, odnosno, potraživanja po ugovorima o osiguranju, koja su nastala pre otvaranja stečajnog postupka.

2.1. Prednost potraživanja iz ugovora o osiguranju lica (života) u odnosu na druge ugovore o osiguranju

Da bismo razumeli prednost potraživanja iz ugovora o osiguranju lica, odnosno, života, moramo, kratko, da se posvetimo razlikama između osiguranja lica (života) i ostalih vrsta osiguranja, a pre svega, osiguranja imovine. Kad govorimo o stečaju i o isplatnim redovima, najveća razlika je upravo, između ove dve vrste osiguranja.¹¹ Osiguranje života je jedan od oblika osiguranja lica, a predmet osiguranja lica su život i zdravlje, telesni integritet osiguranika. Rizik koji je obuhvaćen ovom vrstom osiguranja odnosi se na ličnost osiguranika i ne može se izraziti kroz materijalnu vrednost. Sa druge strane, osiguranje života je i dopuna socijalnog osiguranja, odnosno, penzijskog i zdravstvenog. Osiguranje lica, a naročito osiguranje života ima elemente ugovora o štednji, što znači da ono može da služi i za investicione namene, pa, samim tim, i kao sredstvo za

¹⁰ V. Čolović (2010a), 49.

¹¹ N. Konrath, „Solvency of Insurance Undertakings and Financial Groups“, *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, 21, No. 78 January 1996, 22.

obezbeđenje kredita.¹² Upravo zbog toga, što je kod osiguranja lica (života) predmet osiguranja život, odnosno, telesni integritet, ova vrsta osiguranja ima prednost u odnosu na druge vrste osiguranja, kod kojih definišemo iznos štete, koja se mora naknaditi.

3. Regulisanje u ZSLBO

ZSLBO reguliše stečaj, kao i likvidaciju osiguravajućih društava. No, ovaj akt reguliše ova dva instituta i kad su u pitanju banke, kao i davaoci finansijskog lizinga.¹³ Mi nećemo, na ovom mestu, analizirati nedostatke ovakvog načina regulisanja stečaja osiguravajućih društava, već ćemo samo da istaknemo činjenicu da je zakonodavac morao da donese poseban zakon koji bi se ticao samo osiguravajućih društava, odnosno, da ovu materiju reguliše „statusnim“ zakonom, ako bi se odlučio da manje detaljno regulisanje. No, ZSLBO nije jedini akt koji reguliše stečaj osiguravača i drugih subjekata. Naime, I u Holandiji se insolventnost osiguravajućih društava, kao i kreditnih institucija reguliše istim aktom, koji je opšti - Stečajni zakon (Faillissementswet).¹⁴ Slična je situacija i u Nemačkoj, u kojoj se pojedini elementi stečajnog postupka protiv osiguravača, ali i protiv kreditnih institucija regulišu Zakonom o bankama – Kreditwesengesetz.¹⁵

Kao i svaki zakonski akt koji reguliše stečaj i ZSLBO odvojeno reguliše troškove postupka od redosleda potraživanja. No, ZSLBO reguliše isplatu troškova stečajnog postupka istom odredbom i za banke i za osiguravajuća društva.¹⁶ Ti troškovi se odnose na neisplaćene neto zarade zaposlenih u poslednjih godinu dana pre otvaranja stečaja, zatim na neisplaćene poreze i doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje zaposlenih u poslednje dve godine pre otvaranja stečaja, mesečne zarade lica koja su zaposlena kod stečajnog dužnika (ovde se misli na lica koja rade kod dužnika za vreme trajanja stečajnog postupka), isplatu naknada vezanih za unovčenje imovine dužnika, kao i troškovi stečajnog postupka. No, u ove troškove zakonodavac ubraja i potraživanja Agencije za osiguranje depozita (dalje: Agencija)¹⁷ koja se odnose na isplatu osiguranog iznosa depozita, što se,

¹² O. Uzelac, „Pravni aspekti ugovora o osiguranju života posmatrani u odnosu na druge slične ugovore“, *Pravo – teorija i praksa* 7–9/2011, 98.

¹³ Čl. 1 ZSLBO.

¹⁴ C. Chance, *European Insolvency Procedures*, London 2010, 51-52.

¹⁵ V. Čolović, Z. Petrović, „Sporna pitanja regulisanja stečaja osiguravajućih društava u Srbiji i usklađivanje sa Direktivom 2001/17/EZ“, *Evropska revija za pravo osiguranja* 4/2015, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, Beograd 2015, 33.

¹⁶ Čl. 19 ZSLBO.

¹⁷ Status Agencije je regulisan Zakonom o Agenciji za osiguranje depozita, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 14/2015 i 51/2017.

pre svega, odnosi na banke, a ne na osiguravajuća društva.¹⁸ Inače, Agencija ima ulogu stečajnog upravnika i u stečajnim postupcima koji se vode protiv banaka, kao i u onim koji se vode protiv osiguravajućih društava.¹⁹ Možemo reći da se isplata troškova reguliše na opšti način, osim tačke 6 ove odredbe koja se odnosi na potraživanja Agencije.

Više nas interesuje odredba koja reguliše isplatne redove. ZSLBO je posebnom odredbom regulisao isplatne redove kod osiguravajućih društava.²⁰ Prva dva isplatna reda se odnose na osiguranje lica. Ovo ističemo, iako ZSLBO definiše osiguranje života, odnosno, osiguranje od posledica nezgode. Naime, isplatiće se prvo potraživanja po osnovu ugovora o osiguranju i reosiguranju života do visine iznosa matematičke rezerve života, s tim što ovde nije regulisano da te obaveze mogu da budu i smanjene, bez obzira što se ZSLBO poziva na zakon koji uređuje osiguranje, čemu ćemo kasnije da posvetimo pažnju. Zatim, isplatiće se i potraživanja koja spadaju u osiguranje od posledica nesrećnog slučaja, koje, takođe, spada u osiguranje lica, ali sadrži i elemente osiguranja imovine.²¹ Možemo da kažemo da je ovaj deo uređen na opšti način, s tim što nisu regulisani drugi oblici osiguranja u okviru osiguranja lica. Zatim, ZSLBO u jednom isplatnom redu obuhvata sva ostala osiguranja, bez obzira o kojoj vrsti se radi. Smatramo da je zakonodavac posebno morao da vodi računa o ugovorima o osiguranju kredita, zatim, ugovorima koji se odnose na osiguranje odgovornosti (imajući u vidu postojanje Garantnog fonda kod osiguranja od autoodgovornosti), kao i osiguranjima kod kojih je osiguranik fizičko lice. Bez obzira što bi ovakav način regulisanja bio preširok, odnosno, što bi se ovde radilo o prenormiranju, smatramo da je bilo potrebno izdvojiti neke vrste osiguranja. To je i glavna zamerka ovoj odredbi, uz primedbu koja se odnosi na nekompletno regulisanje isplate potraživanja po osnovu ugovora o osiguranju lica. Naravno, ZSLBO reguliše i isplatu potraživanja po osnovu ugovora o reosiguranju, zatim potraživanja po osnovu javnih prihoda, kao i potraživanja ostalih poverilaca, uključujući tu i akcionare, odnosno članove društva za uzajamno osiguranje.²²

¹⁸ V. Čolović, Z. Petrović, 32.

¹⁹ Agencija iz mnogih razloga ne može biti stečajni upravnik u stečajnim postupcima koji se vode protiv osiguravajućih društava. Razlozi su i normativne prirode, jer ova funkcija Agencije nije regulisana aktima koji definišu status Agencije, kao i sadržajne, obzirom na ulogu Agencije u radu banaka.

²⁰ Čl. 21 ZSLBO.

²¹ M. Jovanović Zattila, V. Čolović, 204.

²² *Ibid.*

3.1. Potraživanja stečajnih poverilaca u okviru višeg isplatnog reda

Postavlja se pitanje da li je potrebno definisati potraživanja stečajnih poverilaca osiguravajućih društava u okviru višeg isplatnog reda i da li takav način određivanja njihovog statusa menja redosled u namirenju ili ne. Zakon o osiguranju Republike Hrvatske (dalje: ZOSH)²³ reguliše isplatne redove kod stečaja osiguravajućih društava definišući, upravo, potraživanja po ugovorima o osiguranju kao potraživanja višeg isplatnog reda.²⁴ ZOSH to čini na opšti način, odnosno, definišući odredbu na osnovu opštih pravila koja razlikuju isplatu potraživanja po životnim i ostalim vrstama osiguranja. Naime, u okviru prvog isplatnog reda²⁵ se određuju potraživanja iz ugovora o osiguranju života, kao i iz ugovora koji se zaključuju u okviru drugih vrsta osiguranja kod kojih se primenjuju slična pravila, kao i kod osiguranja života. To se odnosi na tablice verovatnoće koje se primenjuju kod ove vrste osiguranja. Osim toga, u prvi isplatni red spadaju i potraživanja kod kojih je osiguravajuće društvo dužno da definiše matematičku rezervu života, a koja se nisu mogla isplatiti iz imovine koja služi za pokriće navedenog instituta. Činjenica je da je ZOSH pravilno odredio prvenstvo u isplati potraživanja koja se odnose na osiguranje života. Treba izdvojiti obavezu osiguravača da isplati matematičku rezervu i u situaciji kada ona nije mogla da se oblikuje. Sa druge strane, nisu regulisana potraživanja po drugim vrstama u okviru osiguranja lica, kao što je to osiguranje od posledica nesrećnog slučaja. Postavlja se pitanje, da li ZOSH definiše ovu vrstu osiguranja u okviru ostalih vrsta osiguranja ili ne. Ako je to tačno, mora se reći da osiguranje od posledica nesrećnog slučaja samo delom spada u osiguranje imovine. U okviru drugog isplatnog reda se definišu potraživanja po neživotnim i ostalim vrstama osiguranja kod kojih je osiguravajuće društvo dužno da oblikuje tehničke rezerve, osim matematičke rezerve, i to na ime naknade štete za osigurane slučajeve koji su nastupili pre prestanka ugovora o osiguranju, kao i na ime povraćaja dela premije za period nakon prestanka ugovora o osiguranju. Znači, sva druga osiguranja (osim životnog) imaju isti status. ZOSH je definisao prestanak ugovora o osiguranju koji se ne vezuje za pokretanje stečajnog postupka, već za obavezu društva da isplati sve štete koje su nastale u okviru trajanja ugovora o osiguranju (tekućeg perioda). Najzad, u okviru trećeg isplatnog reda se definišu potraživanja Hrvatskog ureda za osiguranje za izvršena plaćanja iz Garantnog fonda, na ime naknade isplaćenog iznosa, koji oštećena lica nisu mogla naplatiti od osiguravajućeg društva protiv kojeg je pokrenut stečajni postupak. ZSLBO nije definisao sličnu odredbu. Naime,

²³ Zakon o osiguranju Republike Hrvatske – ZOSH, *Narodne novine*, br. 30/15, 112/18, 63/20, 133/20.

²⁴ Čl. 289 ZOSH.

²⁵ U okviru višeg isplatnog reda.

Garantni fond ima obavezu da isplaćuje štete osiguranicima po osiguranju od autoodgovornosti u slučaju kada štetu načini neosigurano vozilo, zatim nepoznato vozilo, kao i u situaciji kada jedno osiguravajuće društvo postane stečajni dužnik i kada nastupi nemogućnost isplate nanade štete. Tada se Garantni fond, koji je isplatio oštećenom naknadu štete, pojavljuje kao stečajni poverilac u stečajnom postupku. No, iako je bitno što je posebno izdvojen isplatni red koji se odnosi na pravo potraživanja vezana za isplatu od strane Garantnog fonda, postavlja se pitanje zbog čega su ova potraživanja regulisana u sledećem isplatnom redu u odnosu na isplatni red u okviru kojih se definišu potraživanja po ostalim vrstama osiguranja. Najverovatnije je zakonodavac želeo da izdvoji ova potraživanja, kod kojih je garant isplate institucija u okviru asocijacije osiguravača i koja se, u ovom delu, finansira od doprinosa osiguravača, izdvoje od drugih potraživanja osiguranika i oštećenika, koje ne vezujemo za bilo kakve garancije asocijacije osiguravača vezane za isplatu. Još jedan zakon u susedstvu na sličan način definiše status navedenih potraživanja. Radi se o Zakonu o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje Crne Gore (dalje: ZSLOCG)²⁶ koji, posebno, reguliše isplatu potraživanja Garantnog fonda.²⁷

3.2. Prenos portfelja osiguranja kao način održavanja ugovora o osiguranju na snazi

Prenos portfelja osiguranja predstavlja način održavanja ugovora o osiguranju na snazi. No, da li će prenos portfelja biti uvek moguć i da li će osiguravači na koje se prenosi portfelj biti u mogućnosti da ispunjavaju svoje obaveze su pitanja na koje mora da odgovori, pre svega, stečajni upravnik, ali i Narodna banka Srbije, kao nadzorni organ u osiguranju. Prenos portfelja izaziva pažnju u našem zakonodavstvu i praksi, imajući u vidu činjenicu da ZSLBO nije veću pažnju poklonio razlikovanju pojedinih vrsta ugovora o osiguranju u ovoj oblasti. Naime, ZSLBO reguliše prenos portfelja osiguranja na druga osiguravajuća društva jednom odredbom, u kojoj ne razlikuje portfelj osiguranja života od portfelja ostalih vrsta osiguranja. Inače, kad govorimo o portfelju osiguranja, govorimo o pravima i obavezama osiguravajućeg društva po zaključenim ugovorima o osiguranju.²⁸ Znači, radi se o imovini osiguravača, koju čine novčana sredstva, tj. sredstva koja predstavljaju obavezu osiguravača prema osiguranicima, osiguranim licima, korisnicima osiguranja, oštećenim licima, itd. S obzirom na svu složenost definisanja portfelja osiguranja, mislimo da je prihvatljiva definicija da portfelj osiguranja predstavljaju sva prava i obaveze

²⁶ Zakon o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje Republike Crne Gore – ZSLOCG, *Službeni list Crne Gore*, br. 42/15.

²⁷ Čl. 37, 6 ZSLOCG.

²⁸ V. Čolović, *Osiguravajuća društva*, Institut za uporedno pravo, Beograd 2010 (2010b), 96.

po ugovorima o osiguranju. Kad se otvori stečaj, osiguravač ne može više da izvršava svoje obaveze po ugovorima o osiguranju i tada se, po ZSLBO, predviđa da je prenos portfelja moguće izvršiti na nekog od osiguravača koje ima bonitet, kako bi mogao da izvršava obaveze po tim ugovorima, a koje se bavi odnosnom vrstom osiguranja, kako bi mogao da preuzme ugovore o osiguranju, odnosno, pomenuta prava i obaveze. No, da bi prenos portfelja bilo moguće izvršiti, potrebno je da dva osiguravača, od kojih je jedan u stečaju, potpišu sporazum o ustupanju. Tu se postavlja prvo pitanje, koje se odnosi na mogućnost potpisivanja navedenog sporazuma o ustupanju portfelja. U stečajnom postupku, sve poslove stečajnog dužnika preuzima stečajni upravnik. U stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava, stečajni upravnik je Agencija za osiguranje depozita (dalje: Agencija). Ako uzmemo u obzir da stečajni dužnik i dalje postoji i da stečajni upravnik u ime i za račun dužnika vrši sva prava umesto njega, postavlja se pitanje Narodne banke Srbije koja daje saglasnost na prenos portfelja, ali nije, po odredbi ZSLBO, garant izvršenja tog prenosa. Ovde ističemo propust zakonodavaca, koji je, u delu koji reguliše ulogu Narodne banke Srbije, da posebno definiše status ugovora o osiguranju života i da ih reguliše posebno, u smislu jasnog određivanja obaveze novog osiguravača (preuzimaoca portfelja), kao i garancije Narodne banke Srbije, ne samo kad je u pitanju izbor novog osiguravača, već i kad je u pitanju izvršenje obaveza po tim ugovorima. Ako, po ZSLBO, Narodna banka Srbije mora da proceni sposobnost osiguravajućeg društva koje preuzima portfelj osiguranja, onda bi ona trebalo da bude i garant izvršenja obaveza od strane novog osiguravača. Sledeće sporno rešenje u ZSLBO se odnosi na postupak prenos portfelja koji se odvija u skladu sa raspoloživim novčanim sredstvima i isplatnim redovima. Ovde ZSLBO nije jasno odredio da se radi o sredstvima koja će predstavljati stečajnu masu i iz koje će se isplaćivati potraživanja. Sa druge strane, nije razdvojio ugovore o osiguranju po vrstama osiguranja. Takođe, nije jasna odredba koja definiše obavezu Agencije da započne postupak prenosa u skladu sa isplatnim redovima. Da li je time ZSLBO hteo indirektno da ukaže da prednost kod prenosa imaju ugovori o osiguranju života? Navedeno nije definisano. Samo možemo, na osnovu opštih pravila, da zaključujemo šta je zakonodavac „hteo“ ovom odredbom.

Ni pitanje aktive koja se prenosi na drugog osiguravača nije jasno određeno. Agencija utvrđuje iznos aktive koja se prenosi. Da li je ta aktiva dovoljna da pokrije sve ugovore o osiguranju, pitanje je o kome odlučuje Agencija? Ako pravilno tumačimo navedeno, prenos portfelja će obuhvatiti samo one ugovore kod kojih postoji dovoljna aktiva. Ovde se postavlja pitanje ne samo matematičke rezerve života kod ugovora o osiguranju života, već, uopšte tehničkih rezervi, ali i pitanje rezervisanih šteta koje predstavlja jedno od osetljivih pitanja ne samo u stečajnom postupku, već i u vršenju delatnosti od strane osiguravača.

Iako jedna odredba nema direktne veze sa isplatnim redovima, moramo je, ipak, pomenuti. Naime, ZSLBO definiše da će se primenjivati odredbe ZO na prenos portfelja osiguranja.²⁹ Ali, u ZO nema nijedne odredbe koja govori o prenosu portfelja u slučaju pokretanja stečajnog postupka nad osiguravačem. ZO sadrži opšte odredbe o ovom institutu u slučaju statusnih promena. Stečaj jeste statusna promena, ali se, po našem mišljenju, ne mogu primenjivati ista rešenja. ZO reguliše prenos portfelja u slučaju da osiguravač ne može da izvršava svoje obaveze po ugovorima o osiguranju, što može da bude u vezi sa insolventnošću, kao i sa pokretanjem stečajnog postupka, ali to ne definiše direktno, što smatramo propustom. Znači, prenos portfelja direktno može uticati i na status poverilaca po isplatnim redovima. O prenosu portfelja, sa jedne strane, odlučuje Agencija, ali sa druge strane, Narodna banka Srbije daje saglasnost na taj postupak, što je dovodi u glavnu poziciju u ovom postupku.³⁰

4. Isplatni redovi u „Solventnosti II“

Kao što smo rekli, „Solventnost II“ reguliše isplatne redove na opšti način, dajući prednost naknadama iz osiguranja. Ove naknade imaju prednost u odnosu na sva ostala potraživanja od osiguravača. „Solventnost II“ nije definisala naknadu iz određene vrste osiguranja, ali očekivano je da se, u ovoj materiji, poštuju opšta pravila vezana za pojedine vrste osiguranja. U svakom slučaju, države članice mogu, uz poštovanje navedenih pravila, odnosno, da regulišu isplatne redove dajući prednost osiguraniku, odnosno, oštećenom ili oštećenom licu, kad je u pitanju naknada iz osiguranja. Sigurno je da će isplata troškova postupka, isplate zarada zaposlenih, isplate poreskih obaveza imati prednost u odnosu na navedena potraživanja. „Solventnost II“ određuje da sve države članice moraju da obezbede, prilikom sprovođenja postupka stečaja, da naknade iz osiguranja imaju prednost u isplati u odnosu na druga potraživanja, i to: s obzirom na sredstva koja predstavljaju tehničke rezerve osiguravajućeg društva, naknade iz osiguranja imaju apsolutnu prednost u odnosu na druga potraživanja od osiguravajućeg društva i obzirom na ukupnu imovinu osiguravajućeg društva, naknade iz osiguranja imaju prednost u odnosu na bilo koje potraživanje, ali uz izuzetke koji se odnose na potraživanja radnika osiguravajućeg društva koja proizlaze iz ugovora o radu, potraživanja poreskih organa, potraživanja vezana za socijalnu brigu i pomoć, potraživanja na osnovu stvarnog prava. Svaka država članica može odrediti da svi ili deo troškova ovog postupka imaju prednost u odnosu na isplatu naknade iz osiguranja. To se utvrđuje nacionalnim pravima tih država.³¹ S obzirom da „Solventnost II“ reguliše isplatne redove na opšti način,

²⁹ Čl. 13 ZSLBO.

³⁰ V. Čolović (2010a), 105.

³¹ Čl. 275 „Solventnost II“.

postavljaju se dva pitanja. Prvo se odnosi na mogućnost oštećenja osiguranika ili oštećenika koji imaju svoja potraživanja po pojedinim vrstama osiguranja. Samim tim, što ova Direktiva nije jasno odvojila pojedine vrste osiguranja od drugih, postoji mogućnost drugačijeg regulisanja ova materije, pa i drugačijeg statusa potraživanja. To je veoma bitno kod prekograničnih stečajeva i poverilaca stranih državljana koji prijavljuju svoje potraživanje u zemlji pokretanja stečaja. Drugo se odnosi na činjenicu da „Solventnost II“ definiše da država članica može da odredi da pojedini troškovi ovog postupka imaju drugačiji status, kad je u pitanju isplata, govori o tome da se ova materija može drugačije regulisati po državama članicama, što nije sporno, ali je sporna činjenica da se ovde radi o opštim pravilima i o mogućem različitom statusu poverilaca, ako bi postojale razlike u regulisanju ove materije od strane država članica.

Bez obzira što se podrazumeva poštovanje opštih pravila u ovoj oblasti, mislimo da je „Solventnost II“ na jedan detaljniji, koliko to dozvoljava jedan ovakav akt, morala da odredi osnovna polazišta za definisanje potraživanja po vrstama osiguranja. Činjenica je da je „Solventnost II“ dala prednost isplatama naknade iz osiguranja obzirom na sredstva tehničke rezerve koje čine prenosne premije, rezervisane štete, matematičku rezervu, itd, iz čega se može zaključiti da osiguranici i oštećena lica imaju prenos u namirenju u odnosu na druge poverioce, ali mislimo da bi bilo efikasnije i da se napravila razlika po vrstama osiguranja.

U vezi sa isplatom potraživanja, po odredbama „Solventnosti II“, svaki osiguravač je dužan da vodi poseban registar imovine koji se koristi za pokriće tehničkih rezervi, a koja mora biti obračunata u skladu sa pravom odnosne države članice. Ako osiguravač obavlja delatnosti i životnog i neživotnog osiguranja, ono mora da vodi poseban registar za svaku vrstu osiguranja. Ukupna vrednost imovine osiguravajućeg društva ne sme biti manja od vrednosti tehničkih rezervi ni u jednom momentu. Ako postoji neko stvarno pravo na imovini, u vezi isplate potraživanja poveriocu ili trećem licu, ta činjenica mora biti upisana u poseban registar. Tada, taj deo imovine nije dostupan u svrhu pokrivanja obaveza osiguravajućeg društva. Nakon pokretanja stečajnog postupka, struktura imovine koja je upisana u poseban registar se ne sme menjati. Ali, toj imovini, upisanoj u poseban registar, moraju se dodati premije osiguranja koje su naplaćene od momenta pokretanja ovog postupka do momenta isplate naknada iz osiguranja ili do prenosa portfelja osiguranja na drugog osiguravača. Ako se dogodi da je iznos unovčene imovine niži od iznosa koji je zabeležen u posebnom registru, tada se mora izvršiti postupak nadzora od strane nadležnih organa država članica.³²

„Solventnost II“ posebno reguliše i status poverilaca po njihovom boravištu u državama članica, odnosno, u matičnoj državi članici. Naime, poverioci, u koje spadaju i državni i drugi javni organi, koji imaju uobičajeno

³² Čl. 276 „Solvetnost II“.

boravište, poresku rezidentnost, odnosno, sedište u državi članici, koja nije matična država članica, imaju pravo da prijave potraživanje, odnosno, da podnesu pisano obrazloženje potraživanja u postupku stečaja. Sva navedena potraživanja imaju isti tretman, odnosno, isti položaj u isplatnom redu, kao i potraživanja poverilaca koji imaju uobičajeno boravište, poresku rezidentnost, odnosno, sedište u matičnoj državi članici. To znači da su poverioci izjednačeni. „Solventnost II“ posebno reguliše da ne treba u prijavi potraživanja naznačiti da to potraživanje ima prednost u isplati, obzirom da se radi o naknadi iz osiguranja. Ono što predstavlja problem, odnosi se na drugačije regulisanje navedenog u propisima matične države članice. Ako je to slučaj, neće se primenjivati odredbe „Solventnosti II“.³³

*
* *

U navedenih odredaba „Solventnosti II“ koje se odnose na isplatne redove možemo zaključiti sledeće. „Solventnost II“ definiše zahtev iz osiguranja kao iznos koji predstavlja obavezu osiguravača prema osiguraniku, ugovaraču osiguranja, odnosno, bilo kom oštećenom licu koji ima neko pravo ili može polagati pravo prema osiguravaču, a koje proizlazi iz ugovora o osiguranju ili iz bilo kog odnosa vezanog za direktno osiguranje. Ova obaveza uključuje i iznos koji je izdvojen za ta lica, u slučaju kada neki elementi obaveze još nisu poznati. Obaveza uključuje i premije koje osiguravači duguju zbog otkazivanja ugovora o osiguranju ili činjenice da osiguravač taj ugovor nije zaključio, a u skladu sa pravom koje se na njih primenjuje pre otvaranja stečaja.³⁴ Države članice mogu u svojim zakonodavstvima odrediti da troškovi postupka imaju prednost, samo ako se time ne ugrožava isplata potraživanja po zahtevima iz osiguranja.³⁵ Zatim, „Solventnost II“ definiše da su države članice dužne da u svojim zakonodavstvima odrede ulogu stečajnog upravnika, zatim dejstva stečajnog postupka na tekuće ugovore o osiguranju, kao i da regulišu status potraživanja i troškova postupka. Isto tako, države članice moraju da odrede i potraživanja od strane državnih organa.³⁶

³³ Čl. 282 „Solventnost II“.

³⁴ J. Vukotić, „Reorganizacija i likvidacija društava za osiguranje shodno odredbama Direktive Solventnost II“, *Evropsko zakonodavstvo* 51/15, Beograd 2015, 165.

³⁵ J. Vukotić, 166.

³⁶ K. Noussia, P. Underwood, S. Frastanlis, „Restructuring, Winding-Up & Portfolio Transfer of Insurance Companies in Distress“, *The Governance of Insurance Undertakings*, 186, tekst dostupan na https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-85817-9_8, datum pristupa 11. 07. 2022.

5. Potreba za posebnim regulisanjem matematičke rezerve života

Prilikom uplata premija kod ugovora o osiguranju života, u prvim godinama osiguravaču ostaje višak koji on unosi u pasivu bilansa. Taj višak se zove matematička rezerva osiguranja života ili premijska rezerva.³⁷ Sve dok ne dođe do realizacije osiguranog slučaja, osiguravajuće društvo sredstva matematičke rezerve plasira u različite vrste finansijske aktive.³⁸ Zakonodavac bi morao da posebno obrati pažnju na ugovore o osiguranju života i na matematičku rezervu, odnosno na posebno postupanje sa tim sredstvima. Činjenica je da ZSLBO posebno pominje ova sredstva, ali smatramo da je ZOSH, u ovom delu, napravio korak napred. Naime, ovaj Zakon sadrži posebne odredbe, koje smo pomenuli, a koje se odnose na životna osiguranja, kao i na druge vrste osiguranja u kojima se primenjuju slične tablice verovatnosti i proračuna kao i za životna osiguranja. Poverioci koji imaju takva potraživanja, imaju pravo odvojenog namirenja iz imovine za pokriće matematičke rezerve, tj. iz sredstava prikupljenih unovčenjem imovine za pokriće matematičke rezerve. Imovina za pokriće matematičke rezerve ne ulazi u stečajnu masu i isključivo je namenjena namirenju navedenih poverilaca. Imovina za pokriće matematičke rezerve je imovina osiguravača koja je odvojena od ostale njegove imovine i koja je oblikovana u skladu sa odredbama ZOSH, koje se odnose na obavezu oblikovanja imovine za pokriće matematičke rezerve.³⁹

Navedeni poverioci imaju pravo na namirenje potraživanja iz imovine za pokriće matematičke rezerve na dan pokretanja stečajnog postupka protiv osiguravajućeg društva. Poverioci potraživanja iz ugovora o životnim osiguranjima i ostalih ugovora o osiguranju, kod kojih postoji obaveza osiguravajućeg društva da primenjuje pravila o životnim osiguranjima, imaju pravo da se iz imovine za pokriće matematičke rezerve, isplate pre ostalih potraživanja, u visini koja odgovara obaveznom pokriću u vezi sa osiguranjem iz kojeg proizlazi to potraživanje. Ako imovina za pokriće matematičke rezerve nije dovoljna za kompletnu isplatu navedenih potraživanja, tada se potraživanja isplaćuju u odnosu sa obaveznim pokrićem u vezi sa osiguranjem iz kojeg proističe potraživanje, kao što je odnos između celokupne vrednosti imovine za pokriće matematičke rezerve i obaveznog pokrića za sva osiguranja koja su zaključena od strane osiguravajućeg društva u vrsti osiguranja, a u vezi kojih je oblikovana imovina za pokriće matematičke rezerve.⁴⁰ Stečajni upravnik je dužan da kod organizacije, koja obavlja poslove platnog prometa, otvori i

³⁷ J. Labudović, „Ugovori o osiguranju života i njihov uticaj na politiku plasmana sredstava“, *Revija za pravo osiguranja* 4/2008, Beograd 2008, 42.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Čl. 290, st. 2 ZOSH.

⁴⁰ Čl. 290, st. 4 ZOSH.

poseban račun za imovinu za pokriće matematičke rezerve. Naravno, on je dužan da otvori i opšti račun za stečajnog dužnika, posle pokretanja stečajnog postupka.⁴¹

7. Zaključak

Regulisanje isplatnih redova u stečajnom postupku protiv osiguravajućih društava potrebno je urediti, pre svega, u skladu sa opštim pravilima koja se primenjuju kod pojedinih vrsta osiguranja. Činjenica je da u okviru jedne odredbe u zakonu ne možemo detaljno da izdvojimo pojedine vrste osiguranja i njihove specifičnosti, kako bi, u potpunosti, regulisali sva pravila vezana za prednost pojedinih potraživanja u odnosu na druga, kad govorimo o isplati. Ipak, moramo izdvojiti sledeće: 1. Matematička rezerva života se posebno reguliše. No, smatramo da bi trebalo posebno regulisati, ali u okviru odredbe koja reguliše isplatne redove, mogućnost isplate smanjenog iznosa, kao i prenosa portfelja koji bi morao biti garantovan od strane Narodne banke Srbije, kad je u pitanju izbor osiguravača na koje se prenosi portfelj; 2. Činjenica je da se posebno regulišu potraživanja po osiguranju od posledica nesrećnog slučaja, ali se postavlja pitanje isplate onog dela potraživanja na koja se primenjuju pravila o osiguranju imovine; 3. Iako postoje pojedine razlike u okviru vrsta osiguranja u sklopu osiguranja imovine, sigurno je da se ne može očekivati izdvajanje posebnih vrsta osiguranja koje imaju svoje specifičnosti, kao što su npr. osiguranja od odgovornosti lica koja obavljaju profesionalnu delatnost, osiguranja od autoodgovornosti, osiguranja ugovora o kreditu, itd.

Osnov problema regulisanja stečaja osiguravajućih društva se nalazi u činjenici načina regulisanja ove materije. ZSLBO reguliše i stečaj banaka, kao i stečaj lizing društava. Osim toga ovaj akt reguliše i likvidaciju sva tri subjekta. Samim tim, stečaj osiguravajućih društava se reguliše dosta površno u ZSLBO, sa dosta praznina, zbog čega se postavlja niz pitanja, ne samo vezana za isplatne redove. Ova oblast zaslužuje da bude regulisana posebnim zakonskim aktom, u okviru kojeg bi bila regulisana većina pitanja koja se tiču osiguravača. Sa deuge strane, ako bi se zakonodavac, ipak, odlučio da se stečaj osiguravača reguliše već postojećim odredbama, onda je adekvatnije da se one nalaze u „statusnom“ zakonu, odnosno u Zakonu o osiguranju (dalje: ZO). U svakom slučaju, po našem mišljenju, stečaj osiguravajućih društava bi morao da se reguliše odvojeno u odnosu na stečaj drugih subjekata koji obavljaju specifične delatnosti. Od načina regulisanja stečaja osiguravajućih društava zavisice i način regulisanja isplatnih redova, odnosno, statusa potraživanja iz ugovora o osiguranju.

⁴¹ Čl. 292 ZOSH.

* * *

PAYOUT RANKS IN BANKRUPTCY PROCEEDINGS AGAINST INSURANCE COMPANIES

Summary

The regulation of payout ranks in bankruptcy proceedings against insurance companies requires the application of the general rules of the insurance, which refer, first of all, to distinguishing life insurance from other types of insurance, that is, to the fact of protecting the insured person in life insurance, bearing in mind the legal nature and purpose of this type of insurance. In the majority of legislations, the mentioned general rules that distinguish life insurance from other insurances are applied, but the question arises as to whether a distinction should have been made with other insurances in the priority of payment of claims, taking into account not only the protection of the insured, but also the protection of the insurance market. The paper pays attention to the legislation of the Republic of Serbia in this area, as well as the laws of individual countries in the region. Likewise, the author pays attention to the analysis of the provisions of the Directive “Solvency II” that regulate this matter. Finally, the author defines proposals for the future regulation of the status of creditors’ claims in the mentioned procedure.

Keywords: bankruptcy, insurance companies, payout ranks, life insurance, mathematical life reserve.